

Unijna strategia zrównoważonego rozwoju

Maciej Podemski*

Termin *zrównoważony rozwój* (ang. *sustainable development*) od dłuższego czasu jest często używany w światowych tekstach politycznych i gospodarczych. Został też wprowadzony do języka polskiego, jakkolwiek rozumienie jego treści jest bardziej intuicyjne niż oczywiste. Warto więc bliżej zapoznać się z jego genezą i zawartością pojęciową, zwłaszcza że zawiera ważny skrót myślowy, powszechnie występujący w dokumentach Unii Europejskiej, obowiązujących w Polsce.

Definicja zrównoważonego rozwoju została sformułowana w 1987 r. w tzw. Raporcie Brundtland pt. *Nasza Wspólna Przyszłość*. Raport ten zawiera podsumowanie prac Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju (*World Commission on Environment and Development*), powołanej w 1983 r. przez panią Brundtland, z polecenia ówczesnego Sekretarza Generalnego ONZ. Definicję tę określono następująco: *zrównoważony rozwój jest to taki rozwój, który odpowiada potrzebom dzisiejszym nie zagrażając możliwościom przyszłych pokoleń do realizowania ich własnych potrzeb*.

Idea zrównoważonego rozwoju dotyczy możliwości utrzymania życia na ziemi w całej jego różnorodności i opiera się na zasadach demokracji, równości płci, solidarności, praworządności i poszanowania podstawowych praw (w tym prawa do wolności oraz do równych szans). Ma ona zapewnić obecnym i przyszłym pokoleniom stały wzrost jakości życia i dobrobytu. Dlatego łączy się z propagowaniem dynamicznej gospodarki, charakteryzującej się pełnym zatrudnieniem obywateli i wysokim poziomem ich wykształcenia, ochrony zdrowia, spójności społecznej i terytorialnej oraz ochrony środowiska. Idea ta ma rozwijać się w świecie, w którym panuje pokój, bezpieczeństwo i poszanowanie różnorodności kulturowej.

Działalność Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju przyczyniła się do zwołania w 1992 r. w Rio de Janeiro *Szczytu Ziemi ONZ*, na którym przyjęto m.in. dokument programowy *Agenda 21*. Przedstawiono w nim sposób opracowania i wdrażania programów zrównoważonego rozwoju. W 1997 r. w Nowym Jorku odbyła się 19. specjalna sesja Zgromadzenia Ogólnego ONZ, na której oceniono postępy wprowadzania zaleceń *Agendy 21*.

Od 1997 r. zrównoważony rozwój został uznany za podstawowy cel Unii Europejskiej i zapisany w artykule 2. Traktatu Europejskiego. Problem zrównoważonego rozwoju omawiano ponownie w grudniu 1999 r. na posiedze-

niu Rady Europejskiej w Helsinkach. Na spotkaniu tym zalecono Komisji Europejskiej opracowanie długoterminowej strategii na rzecz rozwoju Europy, zrównoważonej ekonomicznie, społecznie i ekologicznie. Dokument taki, pod nazwą *Zrównoważona Europa dla lepszego świata: Strategia zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej*, został przedstawiony Radzie Europejskiej i przyjęty przez nią w czerwcu 2001 r. na posiedzeniu w Göteborgu.

Za główne zagrożenia zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej uznano wówczas:

- nierównowagę regionalną w Unii Europejskiej;
- biedę i zepchnięcie jednostek na margines społeczeństwa, prowadzące do utraty zdrowia, samobójstw czy trwałego bezrobocia;
- starzenie się społeczeństwa, zagrażające spowolnieniem wzrostu gospodarczego i negatywnym wpływem na jakość i trwałość finansową systemów emerytalnych i publicznej opieki zdrowotnej;
- pojawienie się odmian niektórych chorób odpornych na antybiotyki;
- niszczenie gleb i spadek ich żyzności, wpływające na spadek efektywności użytkowania gruntów rolnych;
- utratę bioróżnorodności w Europie;
- codzienne stosowanie w żywności wielu niebezpiecznych chemikaliów;
- nieustanny wzrost ilości odpadów;
- gwałtownie wzrastające zagęszczenie transportu, niszczące głównie tereny zurbanizowane;
- emisje gazów cieplarnianych, powodujące globalne ocieplenie.

W celu zmniejszenia tych zagrożeń zaproponowano szybkie podjęcie następujących działań:

1. Przyjęcie przez unijne polityki sektorowe zrównoważonego rozwoju za swój główny cel:

- Wspólna Polityka Rolna powinna kierować się jakością, a nie ilością, a także powinna dokonać przesunięcia zasobów finansowych od wsparcia rynkowego do rozwoju obszarów wiejskich;
- Wspólna Polityka Rybołówstwa powinna promować zrównoważone zarządzanie zasobami rybnymi, zapewniając przy tym długoterminową opłacalność przemysłu rybnego UE i chroniąc ekosystemy morskie;
- Wspólna Polityka Transportowa powinna zachęcać do wykorzystania bardziej przyjaznych dla środowiska środków transportu;
- Polityka Spójności musi poprawić trafność wyznaczania celów wśród najmniej rozwiniętych regionów.

*EuroGeoConsulting, ul. Jesionowa 36A, 05-816 Michałowice; maciej.podemski@egconsulting.com.pl

2. Poprawienie przepływu informacji w celu lepszego powszechnego zrozumienia potrzeby zrównoważonego rozwoju, a także dla zmobilizowania obywateli i przedsiębiorców do zmiany ich dotychczasowych zachowań na proekologiczne.

3. Inwestowanie w naukę i technologię:

- ❑ rozwijanie nowych technologii zużywających mniej surowców naturalnych, co powinno prowadzić do zmniejszenia zanieczyszczenia środowiska, a pośrednio do zmniejszenia zagrożenia dla zdrowia i bezpieczeństwa obywateli;
- ❑ skoncentrowanie środków publicznych na badaniach podstawowych i stosowanych, ukierunkowanych na bezpieczne dla środowiska technologie, oraz na projektach wdrożeniowych, stymulujących szybsze upowszechnianie nowych, bezpieczniejszych i czystszych technologii;
- ❑ usunięcie przepisów prawnych, kępujących innowacyjność lub wznoszących nadmierne bariery dla rozpowszechniania i wykorzystania nowych technologii.

4. Ustalanie cen dających nowe szanse rynkowe dla usług i produktów zmniejszających presję na środowisko, zapewniających jednocześnie spełnianie potrzeb społecznych i ekonomicznych. Chodzi przy tym m.in. o rezygnację z subsydiów zachęcających do marnowania surowców naturalnych i o wprowadzenie opłat za zanieczyszczanie środowiska.

We wnioskach unijnej strategii zrównoważonego rozwoju z 2001 r. zaproponowano również krajom członkowskim Unii Europejskiej wiele konkretnych działań, m.in.:

1. W zakresie ograniczenia zmian klimatycznych oraz wspierania wzrostu zużycia czystej energii:

- ❑ redukcję emisji gazów cieplarnianych średnio o 1% w ciągu roku ponad poziom z 1990 r., aż do 2020 r.;
- ❑ przyjęcie dyrektywy dotyczącej opodatkowania produktów energetycznych;
- ❑ stopniową likwidację do 2010 r. subsydiów wspierających produkcję oraz konsumpcję paliw kopalnych;
- ❑ wprowadzenie europejskiego rynku pozwoleń na emisję dwutlenku węgla;
- ❑ doprowadzenie do sytuacji, w której paliwa alternatywne, w tym biopaliwo, będą w 2010 r. stanowić przynajmniej 7% konsumpcji paliw samochodowych, a w 2020 r. — przynajmniej 20%.

2. W zakresie zarządzania zasobami naturalnymi:

- ❑ powstrzymanie degradacji bioróżnorodności oraz zwiększenie ochrony, a w razie potrzeby odtworzenie ekosystemów i obszarów przyrodniczych;
- ❑ usunięcie ze Wspólnej Polityki ds. Rybołówstwa subsydiów zachęcających do nadmiernego odławiania ryb, a także ograniczenie rozmiaru oraz aktywności unijnej floty rybackiej do poziomu sprzyjającego osiągnięciu globalnej równowagi w gospodarce rybnej;
- ❑ zniesienie zależności pomiędzy wzrostem gospodarczym, zużyciem zasobów i generowaniem odpadów;

- ❑ stworzenie zintegrowanej polityki produktowej w celu obniżenia zużycia zasobów naturalnych oraz zagrożenia środowiska odpadami;

- ❑ określenie prawnej odpowiedzialności za zanieczyszczanie środowiska.

3. W zakresie systemu transportowego:

- ❑ zerwanie związku między wzrostem transportu a wzrostem produktu krajowego brutto, w celu zmniejszenia zanieczyszczenia oraz innych negatywnych skutków ubocznych rozwoju transportu;
- ❑ wspieranie przechodzenia z transportu drogowego na kolejowy, wodny oraz publiczny tak, aby udział transportu drogowego w 2010 r. był nie większy niż poziom osiągnięty w 1998 r.;
- ❑ wspieranie budowy brakujących połączeń transportowych.

Zawarte we wnioskach zalecenia dotyczyły również ochrony zdrowia, starzenia się społeczeństwa, zmniejszania obszarów biedy itp.

W 2004 r. Komisja Europejska przeprowadziła przegląd realizacji *Strategii zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej*, przyjętej w 2001 r. Wstępna ocena została przedstawiona w lutym 2005 r. Wskazano w niej kilka zagadnień, w których wbrew oczekiwaniom sytuacja uległa pogorszeniu. Dotyczyło to m.in. zmian klimatycznych, zagrożeń zdrowia publicznego, problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego, a także wyczerpywania się zasobów naturalnych i zmniejszania bioróżnorodności.

W grudniu 2005 r. Komisja Europejska zakończyła szczegółowy przegląd wdrażania tej strategii przez kraje członkowskie UE, kładąc przy tym ponownie nacisk na pięć kwestii, istotnych dla zrównoważonego rozwoju. Były to: niekorzystne zmiany klimatu, wyczerpywanie się zasobów naturalnych, gwałtowny wzrost nieekologicznego transportu, pogarszające się warunki zdrowotne, pogłębianie się wykluczenia społecznego i światowa skala ubóstwa.

Rada Europejska uzgodniła w czerwcu 2006 r. w Brukseli nowy dokument pod nazwą *Odnowiona strategia zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej*, mający na celu lepsze równoważenie wzrostu gospodarczego, wysoki poziom życia i ochronę środowiska naturalnego. Przedstawiono w nim drogę do lepszego zarządzania zasobami naturalnymi oraz zalecono sposoby produkcji i konsumpcji, które chronią ograniczone zasoby Ziemi. Nowy dokument głosi, że głównym celem jest zmiana sposobu zachowania ludzi oraz zapewnienie zgodności wszystkich programów ze strategią zrównoważonego rozwoju. Wymieniono w nim siedem głównych problemów, sformułowano powiązane z nimi cele i przedstawiono propozycje działań.

Nowa strategia ma na celu stałą poprawę dobrobytu obywateli Unii Europejskiej poprzez działania w następujących czterech tematach:

- ❑ ochrona środowiska naturalnego poprzez rozwój gospodarczy, bez niszczenia środowiska,
- ❑ dobrobyt gospodarczy wraz z pełnym zatrudnieniem oraz ze stabilną pracą,
- ❑ sprawiedliwość i spójność społeczna wynikająca z tworzenia demokratycznego społeczeństwa, dającego każdemu jednakowe szanse rozwoju,

- wypełnianie obowiązków na arenie międzynarodowej w ramach współpracy ogólnoswiatowej, obejmującej przede wszystkim pomoc krajom rozwijającym się, w celu osiągnięcia zrównoważonego rozwoju na całym świecie.

Podstawowe kwestie, wskazane przez *Odnowioną strategię zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej*, oraz wybrane związane z nimi przedsięwzięcia, to:

1. Zmiany klimatu i czysta energia:

- wypełnienie zobowiązań podjętych przez państwa Unii Europejskiej w ramach protokołu z Kioto, w celu zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych w latach 2008–2012, w tym dążenie do tego, by średnia temperatura na powierzchni ziemi nie wzrosła o więcej niż 2°C w stosunku do poziomu sprzed ery industrialnej;
- do roku 2010 średnio 12% zużywanej energii oraz 21% zużywanej elektryczności powinno pochodzić ze źródeł odnawialnych, a 5,75% paliwa wykorzystywanego w transporcie powinno składać się z biopaliw.

2. Zrównoważony transport:

- zgodnie ze strategią UE nowy park samochodowy powinien do lat 2008–2009 emitować średnio nie więcej niż 140 g CO₂/km, a do 2012 r. — nie więcej niż 120 g CO₂/km;
- do 2010 r. należy zmniejszyć liczbę ofiar śmiertelnych transportu drogowego o połowę w stosunku do roku 2000.

3. Zrównoważona konsumpcja i produkcja:

- propagowanie zrównoważonej konsumpcji i produkcji poprzez rozwój społeczno-gospodarczy, odbywający się w ramach możliwości ekosystemów oraz bez degradacji środowiska;
- osiągnięcie w UE do 2010 r. średniego poziomu proekologicznych zamówień publicznych GPP (*Green Public Procurement*) na poziomie osiąganym obecnie przez przodujące w tej dziedzinie państwa członkowskie.

4. Ochrona zasobów naturalnych i gospodarowanie nimi:

- zwiększanie efektywności wykorzystania nieodnawialnych zasobów naturalnych w celu zmniejszenia ogólnego ich zużycia oraz łagodzenia związanych z tym skutków ekologicznych;
- wykorzystywanie odnawialnych zasobów naturalnych w tempie nie przekraczającym ich zdolności regeneracyjnych.

5. Zdrowie publiczne:

- ograniczenie zapadalności na choroby cywilizacyjne i przewlekłe, szczególnie w środowiskach i regionach o niekorzystnej sytuacji ekonomicznej;
- poprawianie stanu zdrowia psychicznego, m.in. w celu zapobiegania samobójstwom;
- zapewnienie do 2020 r. takiego sposobu produkowania, przemieszczania i wykorzystywania substancji chemicznych, w tym pestycydów, aby nie stanowiły

one poważnego zagrożenia dla zdrowia ludzkiego i środowiska.

6. Integracja społeczna, demografia i migracja:

- działanie na rzecz zdecydowanego zmniejszenia do 2010 r. liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem ubóstwa wśród dzieci;
- znaczne zwiększenie do 2010 r. liczby kobiet i starszych pracowników na rynku pracy oraz zwiększenie zatrudnienia migrantów;
- promowanie większego zatrudniania młodych ludzi. Wzmocnienie wysiłków, by odsetek uczniów przerywających edukację zmniejszył się do 10% oraz by co najmniej 85% osób w wieku 22 lat miało wykształcenie średnie. Do końca 2007 r. każda młoda osoba, która przerwała naukę i pozostaje bez pracy, powinna w ciągu sześciu miesięcy otrzymać propozycję pracy, stażu, dodatkowego szkolenia lub innego rozwiązania ułatwiającego zatrudnienie się, a do 2010 r. termin przedstawienia takiej propozycji powinien wynosić nie więcej niż 4 miesiące.

7. Wyzwania w zakresie globalnego ubóstwa i trwałego rozwoju:

- do 2015 r. zwiększenie międzynarodowej pomocy do 0,7% dochodu narodowego brutto (DNB), aż do osiągnięcia pułapu 0,56% w 2010 r.

Komisja Europejska powinna wypracować konkretną i realistyczną wizję osiągania przez Unię Europejską zrównoważonego rozwoju w ciągu najbliższych 50 lat. Co dwa lata, począwszy od września 2007 r., Komisja Europejska będzie przedstawiała Radzie Europejskiej sprawozdanie z postępów prac nad realizacją strategii zrównoważonego rozwoju przez UE i państwa członkowskie.

Źródła:

Commission of the European Communities, 2001, Communication from the Commission, A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development, (Commission's proposal to the Gothenburg European Council), COM(2001)264 final, Brussels, 15.5.2001.

Commission of the European Communities, 2002, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Towards a Global Partnership for Sustainable Development, COM(2002) 82 final, Brussels, 13.2.2002.

Commission of the European Communities, 2005, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, On the Review of the Sustainable Development Strategy, A Platform for Action, COM(2005) 658 final, Brussels, 13.12.2005.

Council of the European Union, 2006, Review of the EU Sustainable Development Strategy (EU SDS), 6799/06, Brussels, 2 March 2006.

Council of the European Union, 2006, Review of the EU Sustainable Development Strategy (EU SDS) — Renewed Strategy, 10117/06, Brussels, 9 June 2006